

Mensenrechten tussen samenleving en individu
Een analyse van het kritisch vermogen van de theorieën
van James Griffin en Charles Beitz

Bachelorscriptie Wijsbegeerte
Universiteit Utrecht
Anke van den Berg
Studentnummer: 3375013
Begeleider: Jos Philips

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE	2
INLEIDING	3
GRIFFIN: HET BELANG VAN DE BESCHERMING VAN ONZE <i>NORMATIVE AGENCY</i>	6
GRIFFINS THEORIE	6
EVALUATIE VAN DE THEORIE VAN GRIFFIN	9
BEITZ: DE HAALBAARHEID VAN MENSENRECHTEN UIT OOGPUNT VAN INTERNATIONALE SAMENWERKING	11
BEITZ' THEORIE	11
EVALUATIE VAN DE THEORIE VAN BEITZ	14
CONCLUSIE	15
BRONNEN	18

Mensenrechten tussen samenleving en individu

Een analyse van het kritisch vermogen van de theorieën van James Griffin en Charles Beitz

Inleiding

... every participating member of the public seemed to feel free to invoke human rights corresponding to his or her special concern, all other participants seeming happy to go along with all those invocations. All other participants but one, that is: an expression of concern about this free and easy use of the language of human rights provoked – as it often does – the suspicion that the notion of human rights was not being taken seriously by that one participant..¹

Sinds het opstellen van de *Universal Declaration of Human Rights* in 1948 zijn mensenrechten niet meer weg te denken uit de politieke praktijk. Alhoewel de wortels van dit rechtssysteem terug te voeren zijn op de Westerse geschiedenis van onder meer natuurrecht en de Verlichting, ontstond hiermee na de Tweede Wereldoorlog vrij plotseling een geheel nieuw internationaal gebruik en traditie. In de afgelopen zestig jaar zijn er door middel van nieuwe verdragen nog tal van rechten aan het oorspronkelijke aantal mensenrechten toegevoegd.²

Het systeem van mensenrechten bestaat uit een serie overeenkomsten die op internationaal niveau als aanbevelingen gelden. Het is aan elke staat zelf om uit te maken welke van deze rechten ze door middel van ratificatie in hun eigen wetgeving opnemen. In de praktijk worden de mensenrechten in grote mate door vele landen overgenomen en is het een belangrijk element in de internationale politieke arena geworden. Met de institutionalisering van mensenrechten zijn ook een aantal grote internationale gouvernementele en non-gouvernementele organisaties ontstaan die zich bezighouden met toezicht op en lobby voor mensenrechten. De initiële verklaring en de aanvullende overeenkomsten zijn in dit opzicht zeer succesvol geweest, in zestig jaar tijd heeft het zich ontwikkeld tot een zeer belangrijke internationale praktijk. Aan de andere kant is het echter ook zo dat er geen enkele staat is die volledig aan de huidige gestelde mensenrechten voldoet.

Naast de uitbreidingen van de afgelopen decennia blijven er vanuit diverse groeperingen dringende vragen bestaan om nog meer elementen op te nemen in de lijst van mensenrechten. Dit roept de vraag op waar de grenzen liggen van mensenrechten. Hoe bepalen we wat wel en niet als mensenrecht kan gelden en zorgt een steeds verdere uitbreiding van het aantal mensenrechten er niet voor dat het systeem steeds moeilijker hanteerbaar wordt? Daarnaast zijn er ook over de huidige vastgestelde mensenrechten discussies met betrekking tot de begrenzing. Zaken als het recht op welvaart en het recht op democratische participatie, zoals nu vermeld in de Universele Verklaring,

¹ Platts, M., 'The Languages of Rights and Human Rights', in A. O'Hear (ed.) *Philosophy*, 85, p321.

² Nickel, J., "Human Rights", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2010 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/rights-human/>. p27.

roepen geregeld de vraag op of dit wel onder de mensenrechten moet vallen. Het enorme succes van de internationale mensenrechtenpraktijk van de afgelopen decennia, roept dus ook de vraag op naar een kritische toetsing van het geheel.

In dit paper zullen een tweetal theorieën bekeken worden op hun capaciteit om kritisch om te gaan met deze hedendaagse druk op de uitbreiding van mensenrechten. Aan de ene kant zal gekeken worden naar de visie van James Griffin op mensenrechten. Hij neemt het concept *personhood* als basis. Hieruit volgen een aantal essentiële mensenrechten en een groot aantal afgeleide mensenrechten. Griffin staat met zijn visie in een traditie van naturalistische theorieën over mensenrechten. Deze theorieën richten zich op specifieke kenmerken van het mens-zijn als basis voor mensenrechten, waarbij de oorsprong over het algemeen gevonden wordt in de Westerse geschiedenis van het natuurrecht. Binnen deze stroming lopen de meningen uiteen over wat de precieze basis voor mensenrechten uiteindelijk is. Voor sommigen ligt het in de menselijke waardigheid, voor anderen in autonomie of het kunnen ontplooien van de eigen mogelijkheden. Wat de basis ook precies is, voor al deze auteurs geldt dat dit de rechtvaardigingsbasis is aan de hand waarvan mensenrechten getoetst moeten worden. Griffin heeft met zijn recente theorie over *personhood* een visie op mensenrechten geschreven die een aantal van deze elementen samenvoegt, maar ook met duidelijke keuzes stelling neemt binnen het naturalistische debat over mensenrechten. Hij is daarmee een van de toonaangevende huidige auteurs en in het kader van dit paper een vertegenwoordiger van de naturalistische stroming.

Daar tegenover wordt de visie van Charles Beitz gezet. Hij is van mening dat niet zozeer een concept van mens-zijn als uitgangspunt genomen moet worden, maar dat met name de *rol* van mensenrechten in de hedendaagse internationale politieke praktijk van belang is. Hij staat daarmee in een veel recentere traditie. Charles Beitz volgt in dit opzicht een aantal van de uitgangspunten van John Rawls, die met zijn theorieën over rechtvaardigheid ook uitgaat van de *rol* die mensenrechten spelen in de huidige praktijk.

Griffin en Beitz hebben overigens wel de overeenkomst dat hun theorie de mogelijkheid biedt voor een uitgebreide lijst van mensenrechten. Dit in tegenstelling tot een denker als bijvoorbeeld John Rawls, die slechts een kleine groep van mensenrechten erkent; het recht op leven, persoonlijke vrijheid, persoonlijk bezit en gelijke rechtsbehandeling. Voor Rawls zijn mensenrechten met name een instrument van internationale samenwerking. Het voldoen aan deze mensenrechten is een noodzakelijke voorwaarde om een volk als volwaardig partner te kunnen zien in de internationale samenwerking. Een theorie met een dergelijke geringe omvang van het aantal mensenrechten lijkt ver af te staan van de huidige praktijk. Een auteur die wel veel ruimte biedt voor een uitgebreide lijst van mensenrechten is Martha Nussbaum. Volgens haar moeten mensenrechten zich richten op de mogelijkheden van mensen. Ieder mens moet, tot een bepaalde grens, in staat gesteld worden zoveel mogelijk van zijn of haar potentieel te verwezenlijken. Een dergelijke theorie geeft in potentie enorm veel ruimte aan wat een mensenrecht is en bezit daarmee weinig potentieel om kritisch naar de grenzen van mensenrechten te kijken. Dit kan leiden tot een ongewenste inflatie of zelfs proliferatie van mensenrechten, waarbij de term mensenrecht uiteindelijk aan kracht inboet.

De theorieën van Griffin en Beitz bieden in vergelijking met Rawls veel meer ruimte om de omvang van het aantal mensenrechten zoals we die nu kennen recht te doen. De

vraag is echter of zij voldoende kritisch potentieel bezitten om een ongewenste uitbreiding van mensenrechten tegen te gaan. Aangezien beide auteurs een zeer verschillende opvatting over de fundering van mensenrechten hebben, zijn de manieren waarop ze met deze grenzen van mensenrechten om gaan zeer uiteenlopend. Wel geven zij beide in de inleiding van hun respectievelijke boeken over mensenrechten aan dat er binnen de huidige mensenrechtenpraktijk een behoorlijk gevaar bestaat voor ongewenste uitbreiding. Door deze twee theorieën naast elkaar te zetten, worden dus niet alleen twee auteurs met elkaar vergeleken, maar worden ook de hoofdlijnen van verschillende stromingen naast elkaar gezet.

De centrale vraag in dit paper luidt: Op welke manier zijn de theorieën van Griffin en Beitz in staat kritisch te reflecteren op de grenzen van mensenrechten op een manier die recht doet aan de huidige internationale praktijk?

Het beoordelen van het kritisch vermogen van de theorieën, dus de wijze waarop ze mensenrechten begrenzen, zal voor dit paper uiteenvallen in een tweetal elementen, kwalitatief en kwantitatief.

Allereerst is er het kwantitatieve element. We zullen uiteindelijk datgene dat als mensenrecht kan dienen op enige wijze willen afschermen. Mensenrechten zijn in de afgelopen zestig jaar een enorm belangrijk element in de internationale politiek geworden. Hiermee is ook de roep om uitbreiding groter geworden. Als we echter een grote hoeveelheid mensenrechten toelaten, verwatert het systeem. Het is zeer aannemelijk dat hoe groter en complexer het systeem van mensenrechten wordt, hoe lastiger het is om op basis hiervan afstemming te krijgen en actie te ondernemen.

Het kwalitatieve aspect houdt in dat de grenzen op de juiste plekken gezet moeten worden. Wat de juiste plekken zijn is natuurlijk sterk afhankelijk van het soort theorie dat bekeken wordt. Door de vele concepties die er zijn over mensenrechten is het niet aan de orde om dit in een scherp uitgewerkte methodologie te gieten. Wel is het heel goed mogelijk een aantal algemene sterktes en zwaktes van beide auteurs aan te geven.

Daarnaast is het dus van belang dat er een zekere aansluiting is bij de praktijk van mensenrechten. We zien nu dat een aantal zeer invloedrijke politieke theorieën een concept van mensenrechten hebben dat qua invulling ver af staat van de hedendaagse praktijk. We zien dat bijvoorbeeld bij Rawls, die een zeer invloedrijke politieke theorie ontwikkeld heeft, waarin echter maar sprake is van een zeer beperkt aantal mensenrechten. Probleem bij dergelijke theorieën is dat ze wat betreft het punt mensenrechten moeilijk serieus te nemen zijn in het licht van de hedendaagse politiek. Een mensenrechten theorie zal dus om het juiste kritisch vermogen te hebben aan de ene kant moeten aansluiten bij de hedendaagse praktijk en er aan de andere kant voldoende afstand van moeten kunnen nemen.

Deze aansluiting bij de praktijk en het kwantitatief en kwalitatief kritisch vermogen, vormen in dit paper de elementen waaraan de theorieën getoetst worden. Deze drie samen vormen geen volledig uitgewerkte methodologie, maar zijn verkennende stappen om het kritisch vermogen van mensenrechten theorieën in kaart te brengen. Juist omdat de concepties van mensenrechten zo uiteenlopen, is het nog lastig deze tegen een eenduidige methodologische meetlat te houden.

Door de bespreking van deze vraag zal aangetoond worden dat de theorieën van Griffin en Beitz beiden het zwaartepunt leggen op slechts één kant van de zaak. Griffin bekijkt de zaak vooral vanuit de positie van het individu en laat daarbij het institutionele aspect op de achtergrond. Daarnaast levert de begrenzing van mensenrechten in zijn theorie een aantal merkwaardige zaken op die geen recht doen aan de wens tot bescherming van juist het zwakke individu. Ook zal blijken dat Griffin hoewel hij van mening is dat we moeten kijken naar aan de ene kant de autonomie en vrijheid van het individu en aan de andere kant solidariteit en broederschap, hij toch in zijn theorie de nadruk legt op de belangen van het individu. Beitz legt daarentegen de nadruk op de internationale samenwerking met betrekking tot mensenrechten en de kostenkant hiervan. Zijn theorie kenmerkt zich daarnaast door vele nuances en blijft abstract, daardoor is het kritisch vermogen niet altijd goed te doorgronden. De vele nuances doen weliswaar recht aan de huidige zeer complexe internationale praktijk, maar mensenrechten lijken in Beitz theorie door het loslaten van een rechtvaardigingsbasis te vervallen in een stel regels die met name tot stand komen op basis van machtsverhoudingen. Een objectiverend principe ontbreekt en het gevaar ontstaat dat de belangen van het kwetsbare individu te kort gedaan worden in deze machtsrelaties.

Duidelijk zal worden dat we wel degelijk een genuanceerde theorie nodig hebben en dat een theorie uitgaande van het individu te grote beperkingen oplevert. Om niet in een willekeur aan machtsrelaties te verzanden, waar het gaat om de praktijk van mensenrechten, zullen we daarnaast ook een bepaalde afstand of rechtvaardigingsbasis moeten vinden om de praktijk daadwerkelijk te kunnen toetsen.

Allereerst zullen in dit paper de theorieën van Griffin en Beitz uitgelegd worden. Vervolgens zal specifiek gekeken worden naar waar de beide auteurs specifieke grenzen aan mensenrechten stellen. Hieruit zal duidelijk worden dat beide auteurs de nadruk leggen op één kant van de zaak, ofwel het individu ofwel de (internationale) samenleving. Voor een adequate theorie over mensenrechten zal blijken dat we een genuanceerde theorie nodig hebben die de vele aspecten van de internationale praktijk kan verklaren, maar die ook genoeg potentieel heeft om kritisch te blijven en mensenrechten niet laat vervallen in een willekeurig machtsspel.

Griffin: het belang van de bescherming van onze *normative agency*

Griffins Theorie

Uitgangspunt voor Griffin in zijn boek *On Human Rights* is ethiek, in tegenstelling tot mogelijke politieke, juridische, theologische of andere insteken op het gebied van mensenrechten. Volgens Griffin leidt het begrip mensenrechten, dat voortkomt uit de geschiedenis van het natuurrecht, aan een sterke mate van onderbepaaldheid. We hebben te weinig criteria om te bepalen wanneer de term mensenrecht juist en wanneer deze onjuist gebruikt wordt. Hij gaat in zijn boek dan ook op zoek naar een betere notie van mensenrechten.

*I am looking for the notion of human rights that fits into the best ethics that we can establish, and it is unlikely that the notion that history has yielded is already in perfect form for its place in ethics.*³

Griffin stelt zichzelf dus duidelijk in de traditie van het natuurrecht, maar zoekt naar een betere inhoud van het begrip mensenrecht. Griffin stelt daarom voor om mensenrechten te zien als bescherming van onze *normative agency*.⁴

Mensenrechten bestaan voor Griffin in eerste plaats bij de gratie van onze status als mens.⁵ Deze status kenmerkt zich door ons vermogen om te kunnen reflecteren op ons leven, onze mogelijkheden, het maken van afwegingen en beoordelingen. Deze zaken vat Griffin samen onder de term *normative agency*. Deze maakt het ons mogelijk beelden te vormen van wat een goed leven is. Dit is elementair voor ons persoon-zijn, onze *personhood*. Volgens Griffin zijn drie elementen van belang voor deze *personhood*. Ten eerste onze autonomie, de mogelijkheid om onze eigen weg te kiezen en niet gedomineerd te worden door anderen. Ten tweede hebben we een minimum aan middelen en mogelijkheden nodig (*minimum provision*) om deze eigen weg te kunnen gaan. Ten derde is het van belang niet onnodig gehinderd te worden, we moeten dus de vrijheid hebben om onze eigen weg te kiezen en te gaan.⁶ Het gaat dus om de mogelijkheid geluk te kunnen nastreven, niet om het geluk zelf. Griffin maakt hier een duidelijk onderscheid tussen de menselijke status en *normative agency* als basis voor *personhood* tegenover andere denkers, bijvoorbeeld Nussbaum, die de menselijke mogelijkheden en het mensen mogelijk maken te floreren (*flourishing*) als uitgangspunt nemen. De mogelijkheid om vrij en autonoom te kunnen handelen is dus volgens Griffin wat mensenrechten dienen te beschermen.

Normative agency is voor Griffin iets wat in gradaties bestaat. Een pasgeboren baby heeft nog geen enkele manier om zich een beeld van een goed leven te vormen. Dit vermogen ontstaat in gradaties en als alles goed verloopt, is bij het volwassen worden dit vermogen wel in voldoende mate ontwikkeld. Ook volwassenen zullen zich echter nog in meer of mindere mate ontwikkelen in hun *normative agency*. Griffin is dan ook van mening dat *personhood* en dus ook mensenrechten pas boven een minimum grens aan *normative agency* toegekend kunnen worden. Dit heeft als gevolg dat aan kinderen en bepaalde groepen zwakbegaafden geen mensenrechten toegekend kunnen worden. Volgens Griffin zijn mensenrechten dus aan de ene kant gefundeerd in onze bijzondere status als mens, echter ze kunnen pas toegekend worden als we als mens ons een bepaalde mate van *normative agency* eigengemaakt hebben. Mensen die dit nog niet bereikt hebben of niet de capaciteit hebben om de drempel te halen, kunnen geen aanspraak maken op mensenrechten. Griffin is overigens wel van mening dat we verregaande andere morele verplichtingen tegenover deze groep mensen hebben.

Vanuit de drie elementen van *personhood*; autonomie, *minimum provision* en vrijheid, kunnen volgens Griffin de meeste huidige mensenrechten worden afgeleid. Het meest direct zaken als het recht op leven, veiligheid als persoon, een stem in politieke

³ Griffin, J., *On Human Rights*, Oxford: Oxford University Press, 2008. p 2.

⁴ Ibid., p2.

⁵ Ibid., p32.

⁶ Ibid., p32-33.

beslissingen en vrijheid van religie. Ook kunnen volgens Griffin positieve vrijheden afgeleid worden zoals het recht op onderwijs, een minimum aan welvaart en het recht om niet gemarteld te worden.⁷

Echter, met deze notie van *personhood*, zijn we er nog niet. *Personhood* richt zich op het individu en is niet voldoende om alle mensenrechten te bepalen. Vanuit *personhood* weten we *dat* er mensenrechten zijn en hoe deze er op abstract niveau uitzien. We moeten echter ook bepalen waar deze rechten precies betrekking *op* hebben. Hiervoor moeten we volgens Griffin te rade gaan bij de menselijke natuur en de eigenschappen van de maatschappij.

*What is clear is that on its own, the personhood consideration is often not up to fixing anything approaching a determinate enough line for practice. We have also to think about society. [...] We need also to consult human nature, the nature of society, and so on, in drawing the line.*⁸

Dus op het niveau van *personhood* kunnen we het er over eens zijn dat we allemaal het recht hebben om in vrede en veiligheid te leven, hoe dit er in de menselijke maatschappij uitziet zullen we vervolgens nog moeten uitmaken. Deze tweede grondslag voor mensenrechten noemt Griffin *practicalities*. Probleem hier is dat hij deze *practicalities* niet verder uitwerkt. Hij lijkt te willen aangeven dat naast het individu ook de maatschappij van belang is in het bepalen wat mensenrechten zijn, maar geeft hier, in tegenstelling tot zijn uitwerking van *normative agency* en *personhood*, geen verdere uitleg over.

Hoewel met name de grondslag van *practicalities* anders doet vermoeden, hebben volgens Griffin mensenrechten wel degelijk een universele geldigheid. Zowel de drie noties van *personhood* als de *practicalities* zijn in alle culturen en tijden geldig. Dit houdt voor Griffin echter niet in dat de inhoud van de mensenrechten niet afgestemd kan zijn op specifieke tijden en plaatsen.⁹ De precieze vormgeving is afhankelijk van de omstandigheden. Als voorbeeld geeft hij hierbij de persvrijheid. In een omgeving waar geen drukkunst bestaat zal dit mensenrecht niet van toepassing zijn, dat wil echter niet zeggen dat persvrijheid niet onder de mensenrechten valt. Volgens Griffin zijn onenigheden over de invulling van mensenrechten niet zozeer een kwestie van verschillende kaders, maar van verschillende materiële omstandigheden. Een land dat te maken heeft met levensbedreigende armoede zal volgens hem anders reageren op kindermoord dan een land met een hoge levensstandaard. En zo zijn volgens Griffin ook andere onenigheden terug te brengen op een verschil in materiële omstandigheden.¹⁰

⁷ Ibid., p33.

⁸ Ibid., p37.

⁹ Ibid., p38.

¹⁰ Ibid., p130.

Evaluatie van de theorie van Griffin

In Griffin's theorie zijn een aantal elementen te onderscheiden die duidelijke grenzen stellen aan wat als mensenrecht kan gelden. Dit is met name het geval bij de invulling van *personhood* zoals Griffin die definieert en dan met name het begrip autonomie. Griffin zegt dat

To be an agent, in the fullest sense of which we are capable, one must (first) choose one's own path through life – that is, not to be dominated or controlled by someone or something else (call it 'autonomy')... and non of this is any good if someone then blocks one; so (third) others must also not forcibly stop one from pursuing what one sees as a worth while life (call this 'liberty'). Because we attach such high value to our individual personhood, we see its domain of exercise as privileged and protected¹¹

In de jaren negentig hebben verschillende Aziatische auteurs kanttekeningen geplaatst bij de begrippen autonomie en vrijheid zoals die vaak gebruikt worden in het praten over mensenrechten. Zij claimen dat dit een Westerse invulling is van mensenrechten en dat in veel Aziatische culturen er juist een nadruk ligt op het gemeenschapskarakter. Griffin gaat hier in zijn boek ook op in en zegt dat het hem niet zozeer gaat om een autonomie die de gemeenschapszin ondermijnt, maar een autonomie die ons handelen mogelijk maakt. Hij geeft daarmee tot op zekere hoogte toe aan deze kritieken door te zeggen dat zowel autonomie en vrijheid aan de ene kant en broederschap en solidariteit aan de andere kant van even groot belang zijn.¹²

Some societies, it is true, value autonomy highly, seeing in it the peculiar dignity of the human person, while other societies value autonomy much less, seeing in it the threat of social atomism and the loss of solidarity and fraternity and of the harmony that comes from our all serving the same values. But anyone who thinks seriously about the value of our status as normative agents and the benefits of living in a cohesive fraternal community will recognise that both are highly important¹³

Griffins nadruk op autonomie en vrijheid als basis voor *personhood*, tegenover een niet nader uitgewerkt tweede grondslag van *practicalities*, lijkt dan ook in tegenspraak hiermee te zijn. Voor een evenwichtige visie op autonomie aan de ene en gemeenschap aan de andere kant zou de uitwerking van *personhood* en *practicalities* met elkaar in evenwicht moeten zijn. Het begrip *practicalities* en dus de rol van solidariteit en gemeenschapszin blijven nu onderbelicht in Griffins theorie. Griffin's theorie geeft hier dus wel sterk grenzen aan het begrip mensenrechten, maar ze lijken in kwalitatief opzicht niet te voldoen, omdat Griffin door autonomie en vrijheid voorop te stellen toch door een Westerse bril naar de mensenrechten kijkt.

Naast de notie van *personhood* geeft Griffin duidelijk als randvoorwaarde aan dat we het hebben over de menselijke status en niet over het in bepaalde mate mogelijk maken van het floreren van mensen. Er moet volgens Griffin voldaan worden aan de basisvoorwaarden, autonomie, *minimum provision* en vrijheid, om *normative agency*

¹¹ Ibid., p33.

¹² Ibid., p134.

¹³ Ibid., p133.

mogelijk te maken om het eigen geluk en bloei na te streven. Als de zaken die we daarboven nodig hebben om een gelukkig leven te leiden wel tot de mensenrechten zouden behoren zou dit volgens Griffin, terecht, de taal van mensenrechten overbodig maken. We hebben het dan immers over de taal van het individuele welzijn en verplichtingen hieromtrent. Dit is een ander verhaal.

Tot slot is een belangrijke bron voor het kritisch vermogen van Griffin's theorie dat hij zijn begrip van *normative agency* sterk afbakt. We verkrijgen *normative agency* volgens Griffin weliswaar in gradaties en ook tussen volwassenen zijn er verschillen in *normative agency*. We moeten echter tot een duidelijke grens komen wie voldoende *normative agency* bezit om voor persoon aangezien te worden en dus aanspraak te maken op mensenrechten. Alhoewel Griffin niet in detail ingaat waar deze grens precies ligt, geeft hij wel aan dat er een duidelijke grens moet zijn. Dit geeft een duidelijk kritisch vermogen van de theorie aan. De vraag is echter of dit criterium erg behulpzaam is in een theorie van mensenrechten. Volgens Griffins criterium van *normative agency* vallen kinderen en bepaalde groepen zwakbegaafden, zij die onder de vast te stellen drempelwaarde vallen, buiten het domein van de mensenrechten. Dit is vreemd, aangezien we met de mensenrechten juist de belangen van de zwakkeren in de samenleving willen behartigen. Ook lijkt Griffin hier de aansluiting met de praktijk te missen. Kijkend naar rapporten van Human Rights Watch en Amnesty International gaan de prangende discussies niet zozeer over de vraag of kinderen en zwakbegaafden aanspraak maken op mensenrechten, maar zijn er discussies over zaken als vrouwenrechten, vluchtelingen, gezondheidszorg en homoseksualiteit. Ook zijn er zeker issues met kinderrechten, maar het fenomeen kinderrechten wordt niet in brede mate bediscussieerd.¹⁴

We hebben dus gezien dat Griffin's theorie in kwantitatief opzicht zeker een kritisch vermogen heeft. Echter, door de grote nadruk op de autonomie en vrijheid van het individu, ontstaat er een eenzijdige theorie, die geen recht doet aan het belang van de gemeenschap, alhoewel Griffin wel aangeeft dat deze gemeenschap van belang is. Een verdere uitwerking van de *practicalities* grondslag zou hier de balans kunnen herstellen. Daarnaast legt het belang van *normative agency* de grenzen op de verkeerde plekken. Mensenrechten zijn juist bedoeld om de zwakkeren in de samenleving te beschermen, kinderen en zwakbegaafden maken uitdrukkelijk deel uit van deze groep. Griffin's scheidslijn van *normative agency* als voorwaarde om aanspraak te kunnen maken op mensenrechten staat dus ver af van de hedendaagse praktijk. Griffins poging om door middel van *normative agency* een rechtvaardigingsgrondslag te vinden voor mensenrechten en daarmee het concept mensenrechten sterker af te bakenen lijkt dus niet goed te lukken. De begrenzing gebeurt op de verkeerde plaatsen en de theorie doet geen recht aan de huidige praktijk.

¹⁴ Human Rights Watch, URL= <<http://www.hrw.org/en/topics>> op 23 maart 2011.

Beitz: de haalbaarheid van mensenrechten uit oogpunt van internationale samenwerking

Beitz' Theorie

De theorie van Beitz benadert mensenrechten vanuit een hele andere richting. Waar Griffin de mens en het menselijk vermogen zich een beeld te vormen van een goed leven als uitgangspunt neemt, begint Beitz met een analyse van de huidige internationale praktijk. Beitz baseert zich op de theorie van Rawls, in de zin dat hij zich net als Rawls richt op de *rol* die mensenrechten spelen in de huidige internationale praktijk. Voor Rawls maken mensenrechten deel uit van een bredere visie op de publieke rede. Door middel van deze publieke rede kunnen we uitmaken welke groepen er tot het domein van de redelijke volken behoren. Met deze volken is internationaal samen te werken op basis van liberale principes. Mensenrechten zijn in dit geval een instrument om te toetsen of en hoe volken meedraaien in deze internationale samenwerking en zijn daarom minimaal opgezet. Rawls overtuiging is dat alhoewel we van mening kunnen verschillen over de inhoud van de principes van rechtvaardigheid, we het wel eens kunnen zijn over de *rol* die deze principes spelen in morele en politieke zin.

Geïnspireerd door Rawls neemt Beitz ook de rol die mensenrechten spelen in de hedendaagse praktijk als vertrekpunt. Wel is hij van mening dat het beknopte aantal mensenrechten dat Rawls onderscheidt te ver afstaat van de praktijk en daarmee geen goede theorie van mensenrechten kan vormen. Beitz wil in zijn boek laten zien dat theorieën over mensenrechten die uitgaan van één onderliggend normatief principe te kort schieten. In plaats daarvan moeten we ons richten op de huidige praktijk die de afgelopen decennia enorm gegroeid is en volgens Beitz juist niet voortkomt uit één onderliggend principe.

Beitz neemt als uitgangspunt het beschermen van *urgente individuele belangen* tegen bepaalde *voorspelbare gevaren*. Daaruit volgt een model met twee niveau's. Op het eerste niveau moet deze bescherming gegarandeerd worden op nationaal niveau door staten. Zij moeten zorgen dat mensenrechten worden nageleefd binnen staatszaken, beschermen tegen dreigingen van *non-state agents* en om bijstand te verlenen aan degenen die onvrijwillig van hun mensenrechten beroofd zijn. Op het tweede niveau zijn mensenrechten een kwestie van internationaal belang. Als staten falen in het dragen van verantwoordelijkheid ten behoeve van mensenrechten, kan dit reden zijn voor andere staten om actie te ondernemen. Dit kan op drie elkaar overlappende manieren. Ze kunnen dit doen door de betreffende staat verantwoordelijk te houden. Ze kunnen de betreffende staat met middelen bijstaan om zo aan de mensenrechten te gaan voldoen. Ten slotte kunnen ze ingrijpen in de staat zelf.¹⁵ Deze laatste twee manieren geven zogenaamde *pro tanto* redenen in de internationale samenleving, dat wil zeggen dat er andere belangen in het spel kunnen zijn en dat ze daar in dat geval tegen afgewogen moeten worden.

Beitz wil met zijn model een onderscheid maken tussen het conceptualiseren van mensenrechten, het begrijpen van de basis van mensenrechten en het bepalen van de inhoud. Het hierboven beschreven model heeft betrekking op het eerste element, de

¹⁵ Beitz, C., *The Idea of Human Rights*, Oxford: Oxford University Press, 2009. p109.

conceptualisering. Wat betreft de basis van mensenrechten zegt Beitz dat het niet nodig is deze af te leiden uit een algemeen principe, wel moeten we komen tot algemeen geaccepteerde criteria om te bepalen welke normen gehanteerd moeten worden. Daarbij geldt ook nog eens dat de redenen waarom we een bepaald mensenrecht belangrijk vinden verschilt met de inhoud van het betreffende recht. Ook de vraag welke personen of partijen (*agents*) deze normen dienen te verdedigen is een complexe vraag die beantwoord moet worden.

*Human rights protect a plurality of interests and require different kinds and degrees of commitment of different agents.*¹⁶

Alhoewel Beitz het heeft over 'urgente individuele belangen' ligt de nadruk in zijn theorie op staten. Het zijn standaarden voor instituties binnen staten waarvan de vervulling een kwestie van internationaal belang is. Omdat bij staten de grootste verantwoordelijkheid ligt om te zorgen dat mensenrechten worden en kunnen worden nageleefd, staan ze in zijn theorie centraal.¹⁷ Beitz legt er de nadruk op dat de huidige praktijk na de Tweede Wereldoorlog ontstaan is. De opstellers van de universele verklaring beschouwden de Tweede Wereldoorlog als bewijs van een falen van het staten systeem. Het probleem was volgens hen dat macht geconcentreerd was binnen staten en niet onderworpen aan een hogere macht over staten heen. Internationale samenwerking en gemeenschappelijke standaarden gecombineerd met internationale middelen om deze te implementeren zouden deze defecten in het statensysteem moeten repareren.¹⁸ Ook voor Beitz ligt de nadruk op het samenwerken tussen staten om bepaalde urgente individuele belangen te beschermen.

Beitz theorie heeft dus een geheel ander uitgangspunt en andere inhoud dan de theorie van Griffin. Beitz legt in tegenstelling tot Griffin met zijn theorie meer de nadruk op staten dan op het individu. We moeten mensenrechten met name begrijpen uit de hedendaagse nationale en internationale praktijk, die ontstaan is om de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog in de toekomst te voorkomen. Het stelsel van mensenrechten kent een grote mate van pluraliteit en een theorie hierover moet recht doen aan deze pluraliteit en kan dus niet zonder meer uit één principe afgeleid worden.

Alhoewel Beitz de nadruk legt op staten, begint hij met de urgente belangen van het individu. Deze belangen moeten herkenbaar zijn in brede lagen van de samenleving en ze zijn niet perse universeel. Belangrijkste element is dat van urgentie. Dit is voor Beitz een begrip dat in gradaties bestaat. Aangezien het waarborgen van mensenrechten kosten met zich meebrengt zullen we dus ergens een drempel binnen deze urgentieschaal moeten opwerpen. De zaken die boven de drempel uitkomen kunnen als mensenrecht geaccepteerd worden, de zaken die de drempel niet halen, niet. Het bepalen van de drempel vergt normatieve oordelen die van nature in meer of mindere mate controversieel zullen zijn.¹⁹ Over waar deze drempel moet liggen doet Beitz geen definitieve uitspraken, wel geeft hij aan dat deze per tijdperk en situatie kunnen verschillen. De basis van het stellen van grenzen aan mensenrechten ligt bij Beitz dus

¹⁶ Ibid., p128.

¹⁷ Ibid., p128.

¹⁸ Ibid., p129.

¹⁹ Ibid., p110.

aan de kostenkant van het verhaal, deze moeten immers door de gemeenschap gedragen kunnen worden, daarmee lijkt het belang van het kwetsbare individu op de achtergrond te verdwijnen

Naast urgentie moet er sprake zijn van standaard bedreigingen. Met standaard bedreiging bedoeld Beitz, in navolging van Henry Shue, een bedreiging die onder de gangbare sociale omstandigheden redelijkerwijs voorspelbaar is. Het gaat dus niet om alle denkbare bedreigingen, maar bedreigingen met een bepaalde voorspelbaarheid waartoe ter bescherming instituties worden ingesteld. Ook aan dit begrip zijn limieten gekoppeld. Ze moeten redelijkerwijze onder een brede groep mensen herkend worden. Daarnaast moet er een significante waarschijnlijkheid zijn dat als de bescherming afwezig is de instituties binnen de staat deze rechten in gevaar zullen brengen. Tot slot moeten er toelaatbare middelen van internationale actie zijn om de betreffende gevaren te doen afnemen. Beitz wil hiermee recht doen aan de ene kant aan de kwetsbaarheid van de onderliggende belangen en aan de andere kant aan de mate waarin de internationale gemeenschap tot politieke of militaire interventie geroepen kan worden.

Een claim moet aan de volgende drie elementen voldoen wil het aanspraak kunnen maken op het predicaat mensenrecht:

1. het beschermen van mensen tegen het betreffende gevaar moet redelijkerwijs als een politieke prioriteit gezien kunnen worden.
2. het moet voordelig zijn voor de staat om het onderliggende belang met legale of politieke instrumenten te beschermen
3. het is een passend object voor internationale zorg in termen van haalbaarheid, kans op succes, beschikbaarheid *outside agents* en redenen om de lasten op zich te nemen.²⁰

Op abstract niveau geeft Beitz hiermee een hele reeks aan voorwaarden en grenzen die op het eerste gezicht het domein zouden moeten afbakenen. Echter het *pro tanto* principe van Beitz zorgt er voor dat er veel verschillende uitkomsten mogelijk zijn met deze voorwaarden en grenzen. Bedreigingen van de mensenrechten moeten op basis hiervan altijd afgewogen worden met andere belangen die in het geding zijn. Dit kan in grote mate afbreuk doen aan het betreffende recht. Ook blijft onduidelijk op welke basis dergelijke afwegingen gemaakt moeten worden.

In de verdere uitwerking laat hij zien dat redenen voor handelen, bijvoorbeeld in het kader van anti-armoede wetten, zeer complex in elkaar zitten. Of er door rijke landen wel of niet gehandeld moet worden om grote armoede tegen te gaan in andere landen blijft uiteindelijk toch in grote mate afhangen van de partijen en/of personen die de dienst uit maken.²¹

Een ander spanningsveld betreft dat tussen politieke rechten en nationale institutionele eisen. Beitz laat hier wel overtuigend zien dat democratie niet per definitie noodzakelijk is om aan mensenrechten te voldoen. Hij richt zich met name op armoede en onveiligheid. Beitz laat met behulp van empirische gegevens zien dat democratie niet perse positief gecorreleerd is met bestrijding van armoede en onveiligheid. Politieke stabiliteit is hier de belangrijkste factor te samen met een zeker collectief

²⁰ Ibid., 137.

²¹ Ibid., p161-174.

zelfbeschikkingsrecht. Terwijl dictaturen en mensenrechten elkaar dus wel degelijk in de weg staan, kan een land met voldoende zelfbeschikkingsrecht voor de bevolking wel degelijk aan mensenrechten voldoen, zonder dat er sprake is van een (volledige) democratie. Hoewel Beitz hier duidelijk stelling neemt, gaat het hier niet zozeer om een begrenzing van mensenrechten, wellicht wel om een verruiming.²²

Tot slot behandelt Beitz ook problemen met de huidige mensenrechten tegenover lokale normen en praktijken, zoals bijvoorbeeld het geval bij vrouwenrechten. Probleem hier is dat lokale normen diep geworteld zijn in sociale praktijken. De vraag is of er strategieën zijn om hier op een manier die niet te indringerig is in te grijpen.²³

Evaluatie van de theorie van Beitz

Door te kijken naar de rol van mensenrechten in de huidige internationale praktijk, komt Beitz tot een zeer genuanceerd model van mensenrechten waarbij vele internationale belangen tegen elkaar afgewogen kunnen worden. Hiermee worden mensenrechten dus een discursieve praktijk met veel verschillende onderdelen.

Among other things, the schema show that these reasons are likely to be diverse. Their content and force depend upon the importance of the interests threatened, the nature and sources of the violation, and the character of the relationship, if any, between the potential beneficiaries, other actors in the noncompliant state, and potential agents. Relatedly, the repertoire of strategies of action that might be open to these various agents is heterogeneous ranging from legal to the political and from the coercive to the persuasive and consensual.²⁴

Dit is ook verklaarbaar omdat hij recht wil doen aan de hedendaagse uitgebreide en vaak uiterst gecompliceerde praktijk. De begrenzing van mensenrechten wordt volgens Beitz met name veroorzaakt door de wens van de internationale gemeenschap om de kosten in de hand te houden.

Omdat Beitz de relatie met een rechtvaardigingsbasis loslaat, dringt de vraag op of zijn benadering niet het risico met zich meebrengt dat de sterkste staten bepalen wat mensenrechten zijn en hoe de waarborging hiervan er uit ziet. Dit zou tot gevolg hebben dat de begrenzing van mensenrechten een zeer arbitraire zaak zou worden. Beitz lijkt met zijn model en schema's dan wel een heldere set van regels en grenzen in de mensenrechten praktijk aan te geven. Bij de uitwerking ervan blijken er zoveel verschillende elementen op vele verschillende manieren tegen elkaar afgewogen te kunnen worden, met name door het *pro tanto* beginsel, dat er van begrenzing weinig meer overblijft. Beitz zelf gaat hier in zijn boek op in en is van mening dat het in dat geval om pathologieën van het systeem gaat. Hij geeft toe dat deze pathologieën reële mogelijkheden zijn in het systeem, maar dat ze door internationale en regionale samenwerking en afstemming voorkomen kunnen worden.

²² Ibid., p186.

²³ Ibid., p194.

²⁴ Ibid., p198.

The pathologies I have described are genuine political possibilities. When they are realized, the practice of human rights is corrupted and its effectiveness most likely diminished. But the existence of these possibilities is not a reason to reject the human rights project itself: one can recognize them without disparaging the emancipatory potential of a practice of human rights. Realizing that potential is a task for international collaboration at both global and regional levels.²⁵

Beitz manoeuvreert hier tussen twee uitersten. Aan de ene kant de mening van de critici die het totale systeem van mensenrechten afwijzen omdat het mogelijk volledig ten prooi kan vallen aan machtsmisbruik van de sterkste partijen en aan de andere kant het volledig voorkomen hier van door internationale afstemming, zoals hij zelf beweert. De problemen liggen hier echter in het midden. In de huidige internationale praktijk is het aannemelijk dat er een zekere balans is in de mensenrechten praktijk. We zien immers dat, zeker op abstract niveau, er tussen landen grote overeenstemming is over de mensenrechten. Dat neemt niet weg dat er qua invulling en ook aanvulling op de mensenrechten een politieke praktijk is die niet gespeend is van machtsposities. Juist in dit gebied zouden er duidelijke kaders moeten zijn om te voorkomen dat machtige staten de discussie zonder meer in hun voordeel kunnen beslechten. Zonder enige omschreven rechtvaardigingsbasis lijkt dit lastig te worden in de theorie van Beitz.

We zien hier dus een theorie die in vergelijking met die van Griffin veel meer recht doet aan de nuances van de huidige praktijk en op abstract niveau grenzen stelt die veel beter aansluiten bij deze praktijk. Door geen gebruik te maken van een onderliggend principe, zoals bijvoorbeeld Griffins *normative agency*, lijkt de theorie van Beitz uit te draaien op een mensenrechtentheorie waar machtsrelaties voor een groot deel de dienst uit kunnen maken.

Conclusie

The belief is widespread that human rights mark what is most important in morality; so whatever any group in society regards as most important, it will be strongly tempted to declare to be a human right. The group will be out to annexe the force of the term for its own keenest concerns. It is now also a common, and not unjustified, belief that getting something widely accepted as a human right is a good first step to getting it made a legal right; so there is a great temptation to assert that anything to which one wants to have a legal guarantee is a human right. And getting something accepted as a human right transforms one's case. One is transformed from beggar ('you ought to help me') to chooser ('it is mine by right'). If one can claim by right, one is not dependent upon the grace or kindness or charity of others.²⁶

Zoals dit citaat laat zien zijn mensenrechten in de afgelopen zestig jaar een belangrijk element geworden in het internationale speelveld. Claims voor nieuwe mensenrechten komen uit allerlei verschillende hoeken op ons af, zodat het vaak moeilijk is door de bomen het bos te zien. Ook in de theorieën over mensenrechten zijn er, zoals we in dit paper gezien hebben, grote verschillen in de invulling van het concept mensenrecht en de daar bij behorende begrenzing van het geheel. Het lijkt er op dat dit ene begrip mensenrechten een grote hoeveelheid en betekenissen met zich meedraagt met even

²⁵ Ibid., p209.

²⁶ Griffin, p92.

zovele verschillende visies op waar de grenzen van het begrip liggen. Dit enorme succes van mensenrechten maakt het noodzakelijk dat we, juist om te voorkomen dat we door de bomen het bos niet meer zien, kritisch kijken naar de begrenzing hiervan. In dit paper zijn een tweetal toonaangevende, maar zeer uiteenlopende visies tegen elkaar afgezet. Aan de ene kant is aandacht besteed aan James Griffin die vanuit een naturalistische traditie, het mens-zijn en daarvan afgeleid *normative agency* en *personhood* centraal stelt. Daartegenover werd de visie van Charles Beitz gezet die in een veel recentere traditie staat waarin de *rol* die rechtvaardiging in de huidige samenleving speelt centraal gesteld wordt. Hij kijkt met name naar de internationale samenwerking tussen staten om mensenrechten te behartigen en komt daarmee tot een zeer genuanceerde visie op mensenrechten.

Beiden theorieën zijn van recente datum en hebben, in vergelijking tot bijvoorbeeld de theorie van Rawls, veel oog voor de huidige mensenrechten praktijk. Ze hanteren beiden een veel ruimer begrip van mensenrechten dan het beperkte aantal mensenrechten dat Rawls in zijn theorie erkent. Daarnaast is het voor beide auteurs van belang om het begrip mensenrechten op de juiste manier in te kaderen om te zorgen dat deze niet geheel verwatert.

Griffin's uitgangspunt is het vinden van een betere notie van het begrip mensenrechten om de onderbepaaldheid van dit begrip tegen te gaan. Hij slaagt hier in enige mate in omdat hij inderdaad op een aantal punten het begrip mensenrechten duidelijk afbakt. Echter deze afbakening door middel van *normative agency* en *personhood* legt grenzen op plaatsen die niet aansluiten bij de hedendaagse praktijk. Juist een aantal zwakke groeperingen in de samenleving worden door Griffin uitgesloten. Daarnaast geeft Griffin in algemene zin aan dat het bij mensenrechten om zowel individu als om solidariteit gaat. Echter in de uitwerking van zijn theorie richt Griffin zich specifiek op het individu. Het deel van Griffin's theorie dat recht moet doen aan de solidariteit en daarmee het oog hebben voor de belangen van de samenleving, de *practicalities*, is hier dus nog niet goed genoeg uitgewerkt.

Waar de theorie van Griffin niet de juiste afbakening van mensenrechten kan vinden en hiermee dus geen recht doet aan de huidige praktijk, heeft de theorie van Beitz veel ruimte voor de nuances van de hedendaagse internationale politiek. Beitz uitgangspunt is dan ook de *rol* die de mensenrechtenpraktijk speelt in de huidige internationale politiek en samenwerking. Na de Tweede Wereldoorlog is deze praktijk ontstaan om de verschrikkingen die deze oorlog teweeg bracht in de toekomst te voorkomen en het kwetsbare individu te beschermen tegen agressieve machthebbers. Beitz heeft dus in tegenstelling tot Griffin veel meer oog voor de samenleving ten opzichte van het individu. Zijn theorie is complexer opgezet dan die van Griffin en kent daarmee ook een groot aantal nuances. Mensenrechten zijn volgens Beitz een discursieve praktijk waarbij deze rechten afgewogen moeten worden in een veel groter complex van internationale afstemming. Het *pro tanto* principe speelt hierin een belangrijke rol. Beitz laat daarmee ook de rechtvaardigingsbasis met betrekking tot mensenrechten, zoals die in de vorm van *normative agency* bij Griffin een belangrijke rol speelt, los. Beitz ziet in dat hij hiermee het gevaar loopt dat mensenrechten een kwestie worden van regels die opgesteld zijn door en in het belang zijn van de machtigste partij(en), maar is van mening dat dit door goede internationale samenwerking voorkomen zal worden. Hij

werkt dit echter niet uit en juist omdat er in de theorie van Beitz geen sprake is van een rechtvaardigingsbasis, is er geen goede grond om deze visie van Beitz aan te nemen.

Beide theorieën laten ons dus nog met wat vragen en problemen achter. Het lijkt er dan ook sterk op dat een goede theorie over mensenrechten, zoals Griffin terecht in algemene zin aangeeft, recht moet doen aan zowel individu als aan de samenleving. Een dergelijke theorie zal tevens, zoals bij Beitz het geval is, recht moeten kunnen doen aan een complex internationaal politiek veld waarbij mensenrechten afgewogen moeten worden in een geheel van verschillende belangen. Aan de andere kant hebben we, hoe lastig dit wellicht ook zal zijn, wel degelijk een gemeenschappelijke rechtvaardigingsbasis nodig om te voorkomen dat mensenrechten vervallen in een machtsspel waarbij de machtigste partijen bepalen wat we onder een mensenrecht verstaan en hoe deze in stand gehouden en verdedigd moeten worden. Als dit niet het geval is wordt het kwetsbare individu uitgeleverd aan mogelijke agressieve machtshebbers en het was er de opstellers van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens in 1948 nu juist om begonnen dit in de toekomst te voorkomen.

Aantal woorden: 7069

Bronnen

Beitz, C., *The Idea of Human Rights*, Oxford: Oxford University Press, 2009.

Griffin, J., *On Human Rights*, Oxford: Oxford University Press, 2008.

Human Rights Watch, URL= <<http://www.hrw.org/en/topics>> op 23 maart 2011.

Nickel, J., "Human Rights", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2010 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/rights-human/>>.

Platts, M., 'The Languages of Rights and Human Rights', in A. O'hear (ed.) *Philosophy*, 85, p319-340.

Rawls, J., *The Law of Peoples*, Cambridge: Harvard University Press, 2001.